

*Prof. dr Branko Vučković*

Osnovni sud u Kotoru,  
Pravni fakultet Univerziteta Mediteran u Podgorici i  
Fakultet za mediteranske poslovne studije u Tivtu

*Prof. dr Vesna Vučković*

Upravni sud Crne Gore,  
Pravni fakultet Univerziteta Mediteran u Podgorici i  
Fakultet za mediteranske poslovne studije u Tivtu

## **KRIVIČNOPRAVNA ZAŠTITA ŽIVOTNE SREDINE - Usaglašenost nacionalnog prava sa pravom Evropske unije -**

*Pravo na zdravu životnu sredinu osnovno je ljudsko pravo garantovano Ustavom Crne Gore, koje se po nekim svojim formalnim kriterijumima svrstava na visoku ljestvicu ustavne prakse država u procesu tranzicije, ali i pored toga ne predstavlja isti nivo ciljeva niti doseže funkcionalno obezbjeđivanje ostvarenosti tih prava, shodno osnovnim pravnim dokumentima Evropske unije.*

*Prema dokumentima Evropske unije, zaštita životne sredine određena je stepenom „visok nivo zaštite“, koji nije jasno određen u Ustavu Crne Gore, i pored toga što je Crna Gora proglašena kao „ekološka država“. Nivo garancije prava na zdravu životnu sredinu zavisi od pravne prirode zakona koji uređuju ovu materiju, ali ne samo od zakonodavnog okvira, već i od svijesti pojedinaca, država i organizacija koji primjenjuju te zakone. Stoga je neophodno da se konkretnije propiše sankcionisanje kako pojedinaca, tako i države u slučaju narušavanja životne sredine, odnosno, treba obezbjeđiti njenu zaštitu i poboljšati kvalitet i stalno unapređivati mjere koje treba da primjeni država u slučaju njenog zagađenja incidentima, kao i odgovornost države, koja se prema propisima Evropske unije smatra odgovornom, bez obzira na to kako njeni propisi glase. Ekološka politika Evropske unije prati ekološku svijest tako da zaštita i unapređenje prirodnog okruženja sve više dolazi na prvo mjesto u izradi pravnih propisa Evropske unije.*

---

Branko Vučković, [branko.vuckovic@sudstvo.me](mailto:branko.vuckovic@sudstvo.me).

*Crna Gora kao kandidat za članstvo u Evropskoj uniji preduzima mjere da svoje propise usaglasi sa propisima Evropske unije, po kojima je „visok nivo zaštite životne sredine“ jedan od ključnih pravnih principa.*

**Ključne riječi:** Životna sredina; Zaštita životne sredine; Pravna regulativa; Krivično zakonodavstvo.

## 1. UVOD

Pojam životne sredine različito je definisan u stručnoj i naučnoj literaturi, a što zavisi od aspekta sa koga se posmatra njena zaštita.

Stokholmska deklaracija, donijeta na Konferenciji 1972. godine,<sup>1</sup> propisuje da je „čovjek istovremeno proizvod i tvorac svoje okoline, koja mu daje sredstva za život u fizičkom smislu i koja mu omogućava intelektualni, moralni, društveni i duhovni napredak“. Pod životnom sredinom podrazumjeva se nedjeljiva cjelina različitih faktora koji čine uslove za odvijanje života na zemlji i život sam, što predstavlja sretan spoj raznovrsnih elemenata koji se drugdje u kosmosu, koliko je čovjeku poznato, nijesu desili.<sup>2</sup> Životna sredina definiše se kao izraz prirodnih i vještački stvorenih odnosa koji u sklopu biosfere (ekosfere) omogućavaju opstanak postojećih živih organizama.<sup>3</sup>

Životna sredina podrazumjeva prirodno okruženje: vazduh, voda, zemljište, životinjski i biljni svijet; pojave i djelovanja; klima, jonizujuća i nejonizujuća zračenja, buka i vibracije; okruženje koje je stvorio čovjek; gradovi i druga naselja, industrijski, i drugi objekti, uključujući i istorijsko-kulturnu baštinu.<sup>4</sup>

Bez obzira na različite definicije životne sredine, pravna nauka je stalno razvijala metodologiju za provjeru usklađenosti nacionalnog pravnog sistema sa pravom Evropske unije, Evropskom konvencijom o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda i standardima Evropskog suda za ljudska prava. Međunarodni i nacionalni krivičnopravni sistemi sve intenzivnije prihvataju jedan nov sistem zaštite životne sredine, formulišući je kao osnovno ljudsko pravo u skladu sa standardima Arhuske konvencije.<sup>5</sup>

Koliko smo u našem nacionalnom zakonodavstvu uspjeli da međunarodne propise primjenimo, pokušaćemo da ukratko ukažemo kroz ovaj rad.

---

<sup>1</sup> Stokholmska deklaracija Ujedinjenih nacija, Dok. A konf. 48. Rev. 1/1972.

<sup>2</sup> Š. Kadrić, „Zaštita životne sredine i ekološki pokreti“, *Bezbednost i društvena samozaštita* 9/90, 14.

<sup>3</sup> D. Gaćeša, *Uloga bezbednosne kulture u zaštiti životne sredine u Republici Srpskoj*, Banja Luka 2008, 31.

<sup>4</sup> D. Dašić, M. Spasović, *Evropski standardi u oblasti zaštite životne sredine s osvrtom na krivično-pravne aspekte*, Univerzitet Privredna akademija, Novi Sad 2011, 497.

<sup>5</sup> Arhuska konvencija, usvojena 25. juna 1998. godine na IV Konferenciji „Životna sredina za Evropu“, grad Arhus, Danska.

## 2. PRAVO EVROPSKE UNIJE I USTAV CRNE GORE

Evropske države članice Evropske unije koje su svoj ustavni sistem gradile na liberalno-demokratskim osnovama, na različite načine vršile su prilagođavanje ustavne regulative u oblasti zaštite životne sredine, za razliku od zemalja u tranziciji, nastale nakon pada socijalizma i napuštanja principa socijalističke ustavnosti, koje su na nov način uređivale ovu materiju, na putu ka Evropskoj uniji.

Ustav Crne Gore,<sup>6</sup> u članu 9 propisuje „Potvrđeni i objavljeni međunarodni ugovori i opšteprihvaćena pravila međunarodnog prava sastavni su dio unutrašnjeg pravnog poretka, imaju primat nad domaćim zakonodavstvom i neposredno se primjenjuju kada odnose uređuju drukčije od unutrašnjeg zakonodavstva“. Primat međunarodnog prava nad nacionalnim pravom je nesporan.

Odnos Ustava Crne Gore i prava Evropske unije (komunitarnog prava), ima određene specifičnosti u povezanosti sa Evropskom konvencijom o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda iz 1950. godine,<sup>7</sup> čije je bitno svojstvo, efikasan mehanizam zaštite. Pravna snaga ovog dokumenta došla je do punog izražaja u praksi Evropskog suda za ljudska prava, koji je Konvenciju kvalifikovao kao „konstitucionalni instrument evropskog javnog poretka“. Od posebnog značaja je presuda *Azís v. Cyprus*<sup>8</sup> u kojoj se sud bavio pitanjem usklađenosti nacionalnog ustava (Kipra) i Evropske konvencije, za koju je utvrdio da „implicira obavezu države ugovornice Evropske konvencije da, kada zbog promjenjenih okolnosti, ustav postane prepreka ostvarivanju garantovanih prava, učini potrebnu promjenu ustava“.

Zaštita životne sredine sve više dolazi do izražaja i zauzima poziciju na vrhu politike Evropske unije sa jasnim ciljevima – očuvanja životne sredine i poboljšanja njenog kvaliteta, kao i unapređenje mjera na međunarodnom nivou za prevazilaženje globalnih problema životne sredine, uvođenjem ekološke politike na nivou Evropske unije. Rizik od zagađenja životne sredine i njene posljedice nijesu pojava koja je od značaja za samo jednu državu, jedan prostor; ono ne poznaje granice između država i regiona, zbog čega se i javila potreba za jedinstvenom regulativom. Ovo je bio razlog zbog koga se danas uspostavila jedinstvena osnova u pravcu uspostavljanja „održivog razvoja“ životne sredine u skladu sa ekonomskim i društvenim potrebama.<sup>9</sup>

---

<sup>6</sup> Ustav Crne Gore, *Službeni list Crne Gore*, br. 1/07.

<sup>7</sup> Zakon O ratifikaciji Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda iz 1950. godine, *Službeni list Crne Gore*, br. 9/03.

<sup>8</sup> ECHR, Jugment of June 2004. Navedeno prema: R. Etinski (2007), 913.

<sup>9</sup> International Environmental Law, Hague 1995, 89–121.

Izvori prava Evropske unije u oblasti zaštite životne sredine dijele se u dvije osnovne grupe: *Primarne*, u koje spadaju osnivački ugovori (Pariski, 1951. godine; Rimski, 1958. godine, Mastihtski, 1992. godine i dr.) i *Sekundarne*, u koje spadaju: uredbe, odluke, uputstva, rezolucije, preporuke i mišljenja.

Prekretnicu u međunarodnopravnom regulisanju zaštite životne sredine predstavlja Konferencija Ujedinjenih nacija o životnoj sredini održana u Stokholmu 1972. godine, i u njenom pripremanju zauzeto je stanovište da je očuvanje životne sredine od najvećeg značaja za „fizičku, mentalnu i društvenu dobrobit čovjeka, za njegovo dostojanstvo i za uživanje osnovnih ljudskih prava“.<sup>10</sup> Na ovoj konferenciji donijeta je Deklaracija o životnoj sredini (Stokholmska deklaracija) u koju je unijet princip po kome čovjek ima osnovno pravo na slobodu, jednakost i adekvatne životne uslove, u sredini čiji kvalitet omogućava život u dostojanstvu i blagostanju i svečanu obaveznu da štiti i poboljšava sredinu za sadašnje i buduće generacije. Ovo pravo nakon usvajanja Stokholmske deklaracije unosi se u druge dokumente ne samo deklarativnog već i ugovornog odnosa. Ovom deklaracijom pobuđena je savjest i označen je početak „ekološkog doba“.

Pod uticajem Ekonomske komisije Ujedinjenih nacija za Evropu, godine 1992. usvojena je Konvencija o prekograničnim efektima industrijskih udesa, koja je predstavljala prvi međunarodni ugovor u kome su unijeta sva tri elementa od značaja za zaštitu životne sredine: a) pravo na informisanje; b) pravo javnosti na participaciju; i c) pravo na pristup pravosuđu (član 9).

Evropskom poveljom o životnoj sredini i zdravlju, koja je usvojena 1989. godine od strane Savjeta Evropske zajednice, naglašena je garancija prava građana na čistu i zdravu životnu sredinu.

U pogledu zaštite prava na zdravu životnu sredinu ukazaćemo na neke stavove Evropskog suda za ljudska prava:

1. U zaštiti prava na zdravu životnu sredinu smatra se klasičnom presu-  
da od 9. decembra 1994. godine (*Lopez Ostra*, Španija), zbog sank-  
cionisanja nečinjenja države. U konkretnom slučaju španske vlasti,  
posebno opština Lorka, nijesu bile direktno odgovorne za predmetno  
zagađenje, ali su dozvolile da postrojenje bude izgrađeno na njiho-  
voj zemlji (podnosioca predstavke) i država je potpomogla gradnju  
tog postrojenja. Sud je u konkretnom slučaju našao da je prekršen  
član 8 Konvencije o zaštiti osnovnih ljudskih prava i sloboda, i odre-  
dio da je odgovorna država i da treba u roku od tri mjeseca plati-  
ti podnosiocu predstavke visoku štetu zbog izgradnje postrojenja i  
troškove postupka.

---

<sup>10</sup> Rezolucija Generalne skupštine Ujedinjenih nacija, GAUN 2398 (XXII) od 3. decembra 1968. godine.

2. U presudi u predmetu *Fadeyeva* protiv Ruske federacije, od 9. juna 2005. godine, država je proglašena odgovornom jer nije našla „korektan balans između interesa državne zajednice i opterećenja pojedinaca“. Zbog zagađenja vazduha i štete po zdravlje, Evropski sud je našao da je država odgovorna jer nije preduzela mjere da poboljša situaciju, odnosno, propustila je da izvrši odmjeravanje interesa između podnosioca predstave i zajednice, pa je na taj način povrijedila član 8 Konvencije.<sup>11</sup>
3. U presudi, u slučaju *Di Sarno i ostali protiv Italije*, problem zaštite životne sredine došao je do punog izražaja i utvrđeno je da je vlast propustila da preduzme odgovarajuće mjere, usljed čega je povrijeđena odredba člana 8 Evropske konvencije o zaštiti osnovnih ljudskih prava i sloboda i sud je stao na stanovište da u slučaju opasnih aktivnosti država ima pozitivnu obavezu da usvoji razumne i odgovarajuće mjere koje obezbjeđuju pravo na zdravu, zaštićenu životnu sredinu.<sup>12</sup>
4. U presudi Evropskog suda za ljudska prava u slučaju *Enerjildiz*,<sup>13</sup> zauzet je stav da je „pozitivna obaveza države da preduzme potrebne korake kako bi se u smislu člana 2, zaštitila život, a što podrazumjeva, iznad svega, primarnu dužnost države da primjeni zakonodavni i administrativni okvir stvoren da obezbjeđi djelotvorno suočavanje sa prijetnjama pravu na život. Zahtjeva se od zainteresovanih strana da preduzmu praktične mjere kako bi osigurale djelotvornu zaštitu građana čiji životi mogu biti ugroženi nerazdvojnim rizicima; obaveza je država da zaštite životnu sredinu.“

Međunarodna pravna zaštita životne sredine svodi se najvećim djelom na međunarodnopravnu akciju usmjerenu protiv zagađivanja. No i pored toga međunarodna regulativa u oblasti zaštite životne sredine još uvijek nije dostigla onaj nivo koji bi omogućio miran život stanovnika i živih bića na planeti, zbog stalnog naučno tehnološkog napretka, koji s jedne strane ima svoja pozitivna svojstva, a s druge strane utiče na ugrožavanje životne sredine.

Ustav Crne Gore, u članu 1 propisuje između ostalog, da je Crna Gora *ekološka država*. Pravo na zdravu životnu sredinu je ustavno pravo sadržano u članu 23 Ustava, i glasi: „Svako ima pravo na zdravu životnu sredinu. Svako ima pravo na blagovremeno i potpuno obavješćavanje o stanju životne sredine, na mogućnost uticaja prilikom odlučivanja o pitanjima od značaja

---

<sup>11</sup> M. Gajstlinger, (2009), 283–284.

<sup>12</sup> *Di Sarno and Others v. Italy*, Evropski sud za ljudska prava, broj 30765/08 (2012).

<sup>13</sup> 41 EHRR (2007) 20, par. 89.

za životnu sredinu i na pravnu zaštitu ovih prava. Svako je, a posebno država, obavezan da čuva i unapređuje životnu sredinu.” Pravo na zdravu životnu sredinu, prema Ustavu Crne Gore, sistematizovano je u ljudska prava i slobode (dio drugi), iako se neke druge odredbe koje su povezane sa ovim pravima nalaze u drugim odjeljcima, u dijelu koji se odnosi na ekonomsko i teritorijalno uređenje. Prema Ustavu Crne Gore, pravo na zdravu životnu sredinu ima status osnovnog, individualnog prava i njena zaštita je na visokom nivou, i ogleda se kroz tri elementa: pravo svakoga na zdravu životnu sredinu i na blagovremeno i potpuno obavješćavanje o njenom stanju; dužnost svih da čuvaju i poboljšavaju životnu sredinu i odgovornost svakog, a posebno države za čuvanje i unapređenje životne sredine.

U Evropskoj uniji je uočen uticaj koji životna sredina ima na zdravlje ljudi i to se pravno izražava u Ugovoru o funkcionisanju Evropske unije, u kojem se utvrđuje visok nivo zaštite. U Ustavu Crne Gore, formalno su odvojeni pojmovi – zdravlje i životna sredina, tako da bi trebalo normativno povezati ove pojmove – pravo na zdravlje i životnu sredinu, a što bi bilo u saglasnosti sa normativnim propisima Evropske unije.

Ustav Crne Gore zaštitu životne sredine obezbjeđuje kroz tri vida zaštite – pravo na zdravu životnu sredinu kroz sudsku zaštitu; kroz otklanjanje štetnih posljedica nastalih povodom tog prava i zaštitu putem ustavne žalbe.

### **3. KONVENCIJA O ZAŠTITI ŽIVOTNE SREDINE PUTEM KRIVIČNOG PRAVA**

Konvencija o zaštiti životne sredine putem krivičnog prava<sup>14</sup> koja je usvojena od strane Savjeta Evrope, postavila je krivičnu odgovornost za štetu prouzrokovanu životnoj sredini.

Države potpisnice Konvencije imaju obavezu da preduzimaju adekvatne mjere i aktivnosti u cilju zaštite životne sredine, kako na nacionalnom, tako i na međunarodnom planu. Na nacionalnom planu Konvencijom se postavlja osnove za predviđanje u krivičnim zakonodavstvima određenih ponašanja kao krivičnih djela i propisivanje krivičnih sankcija za njihove učinioce, a na međunarodnom planu, obaveza postoji u preciziranju pravila o međunarodnoj pravnoj saradnji između država u suprotstavljanju ovakvim kriminalnim radnjama koje mogu da ugroze životnu sredinu na širim prostorima.<sup>15</sup>

Konvencija kao radnje izvršenja navodi: ispuštanje, emisiju ili uvođenje neke količine supstanci ili jonizujućih zračenja u vazduh, vodu ili zemljište;

---

<sup>14</sup> *Convention on the Protection of the Environment Through Criminal Law*, Strasbourg, 4. Nov. 1998.

<sup>15</sup> V. Joldžić, *O potrebnim novinama u krivično-pravnoj zaštiti ekoloških vrednosti, Pravo i životna sredina*, Beograd 1997, 386–398.

nezakonito odlaganje otpada, čuvanje, transport, uvoz, izvoz opasnog otpada; nezakonit rad postrojenja koji obavljaju opasne aktivnosti usljed čega dolazi do nastupanja smrti ili ozbiljnog tjelesnog povrjeđivanja ili narušavanja zdravlja lica, ili do oštećenja zaštićenih objekata ili spomenika, ili druge imovine ili vazduha, zemljišta, vode, životinja ili biljaka. Za ovakve nezakonite radnje propisane su krivične sankcije: kazna lišenja slobode; novčana kazna i oduzimanje predmeta, uz obavezu izricanja mjere – uspostavljanje stanja životne sredine prije njenog uništenja (povraćaj u predašnje stanje).

#### **4. KRIVIČNOPRAVNI ASPEKT KRIVIČNIH DJELA PROTIV ZAŠTITE ŽIVOTNE SREDINE U UREĐENJU PROSTORA U KRIVIČNOM ZAKONIKU CRNE GORE**

Pored zaštite životne sredine propisane Ustavom Crne Gore, značajno je ukazati na njenu krivičnopravnu zaštitu, koja je propisana u Krivičnom zakoniku Crne Gore.

Krivična djela protiv životne sredine i uređenja prostora u Krivičnom zakoniku Crne Gore propisana su u Glavi Dvadeset petoj.<sup>16</sup> Iz samog naziva ove grupe krivičnih djela proizlazi da je zaštitni objekt inkriminacija koje su u njoj sadržane, životna sredina. Pod životnom sredinom podrazumjeva se prirodno okruženje čovjeka, vazduh, voda, zemljište, klima, biljni i životinjski svijet. Cilj krivičnopravne zaštite je zaštita određenog kvaliteta životne sredine koji je neophodan za normalan život ljudi.

Većina krivičnih djela iz ove glave su blanketna krivična djela, jer je za njihovo postojanje neophodno utvrditi sadržaj nekih drugih propisa kojima se reguliše životna sredina. U pogledu subjektivne strane, većina krivičnih djela može biti izvršena i umišljajno i nehatno.

Krivičnopravna zaštita životne sredine koja se pruža brojnim inkriminacijama iz ove glave ipak nije sveobuhvatna i potpuna. Tako, njima se ne pruža zaštita od buke. Ovaj važan oblik ugrožavanja životne sredine nije inkriminisan ovim, a niti nekim drugim inkriminacijama iz sporednog krivičnog zakonodavstva.<sup>17</sup>

U krivična djela protiv životne sredine i uređenja prostora spadaju: Zagađenje životne sredine (član 303); zagađenje životne sredine otpadom (član 303a); oštećenje ozonskog omotača (član 303b); nepreduzimanje mjera zaštite životne sredine (član 304); protivpravna izgradnja, stavljanje u pogon i rad objekata i postrojenja koja zagađuju životnu sredinu (član 305); oštećenje objekata i uređaja za zaštitu životne sredine (član 306); oštećenje životne

---

<sup>16</sup> Krivični zakonik, *Službeni list RCG*, br. 70/03 i 47/06, i *Službeni list CG*, br. 40/08, 25/10, 32/11, 64/11 i 40/13.

<sup>17</sup> Z. Stojanović, *Krivično pravo*, CID, Podgorica 2008, 532.

sredine (član 307); zloupotreba genetički modifikovanih organizama (član 307a); uništenje biljaka (član 308); ubijanje i mučenje životinja i razaranja njihovog staništa (član 309); uništenje i oštećenje zaštićenog prirodnog dobra (član 310); krađa zaštićenog prirodnog dobra (član 311); iznošenje i unošenje zaštićenog prirodnog dobra i posebno zaštićene biljke i životinje i trgovanje njima (član 312); iznošenje i unošenje opasnih materija (član 313); nedozvoljeno postupanje sa opasnim materijama (član 314); nedozvoljena izgradnja nuklearnih postrojenja (član 315); neizvršenje odluke o mjerama zaštite životne sredine (član 316); povreda prava na informisanje o stanju životne sredine (član 317); prenošenje zaraznih bolesti kod životinja i biljaka (član 318); nesavjesno pružanje veterinarske pomoći (član 319); nadriveterinarstvo (član 320); proizvodnja štetnih sredstava za liječenje životinja (član 321); zagađivanje hrane i vode za ishranu odnosno napajanje životinja (član 322); pustošenje šuma (član 323); šumska krađa (član 324); nezakonit lov (član 325); nezakonit ribolov (član 326); građenje objekta bez građevinske dozvole (član 326a) i protivpravno priključenje gradilišta na tehničku infrastrukturu (član 326b).

Ukazaćemo na pojedine krivičnopravne aspekte krivičnih djela protiv životne sredine i uređenja prostora:

#### 4.1. Zagađivanje životne sredine (član 303 KZ)

Krivično djelo u svom osnovnom obliku se sastoji u zagađivanju vazduha, vode ili zemljišta, unošenjem ili odlaganjem određene količine materije ili jonizujućeg zračenja i na taj način izazivanjem opasnosti za život, tijelo ili zdravlje ljude. To se čini kršenjem propisa o zaštiti, očuvanju i unaprijeđenju životne sredine. Radnja krivičnog djela je zagađivanje, tj. dovođenje vazduha, vode ili zemljišta u takvo stanje da su opasni za život ili zdravlje ljudi, odnosno za opstanak životinjskog ili biljnog svijeta. To se može učiniti na razne načine, kao što je npr. ispuštanje zagađenih otpadnih voda, sagorijevanje opasnih materija kojima se zagađuje vazduh, sipanje u vodu, vodotok ili jezero, odnosno na zemlju, otrovnih hemikalija ili drugih supstancija koje ih na taj način čine opasnim za život ili zdravlje ljudi, odnosno za životinje i biljke, zatim propuštanjem da se preduzmu neophodne zaštitne mjere od zagađivanja ili da se ugrade odgovarajući uređaji za prečišćavanje i dr. Pod izrazom „voda“ treba shvatiti svaku vodu osim one koja služi ljudima za piće, jer zagađivanje takve vode predstavlja posebno krivično djelo. Pojmovi „vazduh“ i „zemljište“ ne iziskuje posebna objašnjenja. Za postojanje krivičnog djela nije od značaja da li je riječ o prirodnim ili vještačkim vodama. Zagađivanje vazduha, vode ili zemljišta treba da se vrši kršenjem propisa o zaštiti, očuvanju i unaprijeđenju životne sredine. To daje blanketni karakter

ovom djelu. Kršenje propisa može se sastojati i u postupcima koji su suprotni zabranama koje iz njih proizilaze ili u propuštanjima da se postupi po obavezama koje ovi propisi nalažu.

Posljedica djela je opasnost za život i zdravlje ljudi, odnosno za životinjski ili biljni svijet, što se procjenjuje u svakom konkretnom slučaju. Izvršilac krivičnog djela može biti svako lice. Kako do izvršenja ovog djela najčešće dolazi usljed nesavjesnog postupanja u privrednim društvima i drugim pravnim licima, to se kao njegov izvršilac najčešće može pojaviti odgovorno lice u tim pravnim licima. U pogledu vinosti moguć je umišljaj ili nehat.

Zakonik propisuje teže oblike ovog krivičnog djela koji postoje: a) Ako je usljed zagađivanja vazduha, vode ili zemljišta došlo do uništenja ili znatnog oštećenja životinjskog ili biljnog svijeta. b) Ako je usljed izvršenja djela nastupila teška tjelesna povreda ili teško narušavanje zdravlja jednog ili više lica; i c) Ako je usljed ovog djela nastupila smrt jednog ili više lica.

#### 4.2. Nepreduzimanje mjera zaštite životne sredine (član 304 KZ)

Specifičnost ovog krivičnog djela je u radnji izvršenja i izvršiocu. Njime se inkriminiše nepreduzimanje određenih mjera zaštite životne sredine, usljed čega nastupaju i određene štetne posljedice. Radnja krivičnog djela je nepreduzimanje mjera zaštite životne sredine. Riječ je o krivičnom djelu nečinjenja odnosno o propuštanju da se preduzmu određene mjere. Te mjere treba da su propisane zakonom ili drugim propisom, ali treba uzeti da se može raditi i o mjerama određenim od strane nadležnog organa. Bitno je da su one određene u cilju zaštite čovjekove okoline. Djelo je svršeno samim nepreduzimanjem ovih mjera; posljedica djela je apstraktne opasnosti i ona je nastala samim propuštanjem da se preduzmu propisane mjere zaštite. Izvršilac krivičnog djela može biti lice koje je u nekom organu, organizaciji ili ustanovi, odnosno preduzeću odgovorno za preduzimanje mjera zaštite, očuvanja i unaprijeđenja životne sredine. Internim propisima određuje se u čiji djelokrug rada spada određivanje tih mjera.

Teži oblici djela postoje samo ako je došlo do zagađivanja vazduha, vode ili zemljišta i da je to prouzrokovalo znatnu štetu u odnosu na kvalitet vazduha, vode ili zemljišta ili uništenjem životinjskog ili biljnog svijeta. Težina pojedinih oblika diferencirana je prema oblicima vinosti sa kojima su učinjena djela. Posljedice kod svih oblika ovog krivičnog djela manifestuju se u prouzrokovanju znatne štete u odnosu na kvalitet vazduha, vode ili zemljišta ili životinjskog ili biljnog svijeta.

#### 4.3. Oštećenje objekata i uređaja za zaštitu životne sredine (član 306 KZ)

Uništenje ili oštećenje pojedinih objekata često se pojavljuje kao krivično djelo. Zavisno od toga o kojim se objektima radi i kakva im je namjena, neka od tih djela su upravljena protiv imovine, druga protiv opšte sigurnosti ljudi i imovine, neka protiv vojske i dr. Ovim krivičnim djelom ostvaruje se zaštita objekata koji služe za zaštitu životne sredine. Zakonik predviđa osnovni oblik i više težih oblika ovog djela. Osnovni oblik obuhvata oštećenje, uništenje, uklanjanje ili na drugi način činjenje neupotrebljivim objekta ili uređaja koji služe za zaštitu životne sredine. Radnja krivičnog djela obuhvata različite oblike činjenja neupotrebljivim objekata ili uređaja. Neupotrebljivost je pojam koji se pojavljuje i kod drugih krivičnih djela kao npr. kod krivičnog djela uništenja ili oštećenja tuđe stvari, te ga treba tumačiti u značenju kako je određen kod tih djela. Pod uklanjanjem treba shvatiti sklanjanje ovih objekata ili uređaja sa mjesta na kome su se nalazili shodno svrsi njihove namjene, tako da oni više ne mogu da obavljaju svoju funkciju. Objekt radnje krivičnog djela su objekti i uređaji koji se koriste za zaštitu životne sredine. To mogu biti određeni građevinski ili drugi objekti koji su građeni isključivo za zaštitu životne sredine (prečišćavanja vazduha ili vode, zaštite zemljišta i sl) ili se pak koriste i u te svrhe, dok uređaji znače određene aparate, mašine, sprave i sl. kojima se vrši prečišćavanje vazduha ili vode ili se pak vrši dekontaminacija zemljišta. Djelo je svršeno kad su ovi objekti ili uređaji oštećeni, uništeni, uklonjeni ili na drugi način učinjeni neupotrebljivim.

Teži oblici ovog krivičnog djela kvalifikovani su nastupanjem određenih posljedica –znatne štete u odnosu na kvalitet vazduha, vode ili zemljišta ili uništenje ili znatno oštećenje životinjskog ili biljnog svijeta.

#### 4.4. Oštećenje životne sredine (član 307 KZ)

Sva krivična djela protiv životne sredine i uređenja prostora imaju za cilj zaštitu životne sredine odnosno suzbijanje onih djelatnosti kojima se ta sredina ugrožava, a time dovodi u opasnost život i zdravlje ljudi, životinja i biljaka. To je cilj i ove inkriminacije, a njena je specifičnost u načinu zaštite životne sredine. Zakonik predviđa osnovni oblik i nekoliko težih oblika ovog djela. Radnja krivičnog djela je alternativno postavljena i može se sastojati u korišćenju prirodnih bogastava, izgradnji objekata, izvođenju nekih radova ili na drugi način. Pod korišćenjem prirodnih bogastava treba razumjeti iskorišćavanje (upotrebu u različite svrhe, zavisno od njihove prirode, kao što je npr. siječenje šuma, skretanje vodotoka, ograđivanje brana i sl), onih dobara koje čine izvor prirodnih bogastava. To su, u najširem značenju, ona dobra koja su nastala prirodnim putem, bez obzira što je u njih kasnije ugrađen i

ljudski rad, koja su od opšteg društvenog značaja i koja su dostupna individualno neodređenim licima, kao što su npr. rijeke, šume, parkovi, pećine i dr. Drugi oblik radnje izvršenja je podizanje objekata i pri tome nije od značaja kakvi se objekti podižu i u koje svrhe. Može biti riječ o industrijskim postrojenjima, vikend kućama, branama i dr. Životna sredina može biti oštećena i izvođenjem nekih radova, kao što je npr. prokopavanje kanala, obrađivanje određenih prostora, postavljanje prepreka, skretanje toka rijeka i sl., ali i na neki drugi način. Osnovno je međutim da su sve navedene djelatnosti objektivno imale za posljedicu oštećenje životne sredine. Navedene djelatnosti treba da se vrše kršenjem propisa, što praktično znači da postojanje djela može biti isključeno ako za to postoji odobrenje nadležnog organa. Posljedica krivičnog djela je oštećenje životne sredine u većoj mjeri ili na širem prostoru. Pod oštećenjem treba razumjeti one promjene na dobrima životne sredine, usljed kojih ona ne mogu više u potpunosti da ostvaruju svoju funkciju, ali ta dobra nijesu uništena. (npr. oštećeni su uređaji za prečišćavanje vode ili vazduha, skretanje vodovodnog toka imalo je za posljedicu uništenje bilja i sl.).<sup>18</sup>

#### 4.5. Nedorazumljivo postupanje sa opasnim materijama (član 314 KZ)

Ovim krivičnim djelom se inkriminišu one djelatnosti kojima se nepropisno, protivno propisima postupa sa opasnim materijama, čime se stvara apstraktna opasnost za čovjekovu sredinu odnosno za život i zdravlje ljudi i imovinu. Radnja krivičnog djela je alternativno određena: kao upotreba, proizvodnja, prerada, držanje, odlaganje, sakupljanje, skladištenje ili otprema nuklearnog ili radioaktivnog materijala ili druge opasne materije ili opasnog otpada. Pojedini njeni oblici su pojmovno jasni tako da ne iziskuju posebno tumačenje. Može biti sporno kakva je razlika između odlaganja i skladištenja. Odlaganje je privremeno ostavljanje jednog ili više predmeta opasne materije, dok skladištenje znači deponovanje veće količine ove materije i to duže vrijeme u određene prostorije, bunkere, podruma i sl.

Teži oblik ovog djela je u specifičnosti subjekta i načinu vršenja djela. Izvršilac je službeno lice, a djelo se vrši omogućavanjem, preko zloupotrebe službenog položaja, a što se može izvršiti na razne načine; riječ je o ponašanju koje se može sastojati u izdavanju potrebne dozvole, stavljanju na raspolaganje prostorije za skladištenje ili prevoznih sredstava. Kvalifikovani oblik ovog djela postoji ako je izvršenje osnovnog ili teškog oblika imalo za posljedicu znatnu štetu u odnosu na kvalitet vazduha, vode ili zemljišta ili je došlo do uništenje životinjskog ili biljnog svijeta; ili je nastupila smrt jednog ili više lica.

---

<sup>18</sup> B. Vučković, V. Vučković, *Krivično pravo Crne Gore*, FMS, Tivat 2011, 670–672.

## Zakonik propisuje kažnjivost za pokušaj krivičnog djela.

### 4.6. Neizvršenje odluke o mjerama zaštite životne sredine (član 316 KZ)

Radnja kod ovog krivičnog djela je nepostupanje po odluci nadležnog organa. Po pravilu, riječ je o krivičnom djelu nečinjenja, propuštanju da se postupi po određenoj obavezi, ali je moguće i činjenje, ako izvršilac preduzme djelatnost koja je propisana ili ga je na to obavezivala odluka nadležnog organa, ali to učini neblagovremeno. Izvršilac djela ne postupa po odluci nadležnog organa koja se odnosi na preduzimanje mjera zaštite životne sredine. Po ovom obilježju djelo je blanketne prirode, jer se na osnovu odgovarajućih propisa utvrđuje koji je organ nadležan za određivanje mjera zaštite životne sredine i koje se mjere moraju preduzeti. To zavisi i od prirode mjera koje treba preduzeti. Djelo je svršeno nepostupanjem po propisima nadležnog organa odnosno propuštanjem da se preduzmu određene mjere ili pak ponašanjem koje je kontraindicirano preduzetim odgovarajućim mjerama zaštite životne sredine. Posljedica djela je apstraktna opasnost. Izvršilac djela može biti samo službeno ili odgovorno lice.<sup>19</sup>

Mogli bismo ukazati na neke zajedničke karakteristike svih krivičnih djela protiv zaštite životne sredine i uređenja prostora, koje se ogledaju u sljedećem:

1. Zajednički zaštitni objekt kod ovih krivičnih djela je životna sredina uzeta u najširem smislu;
2. Izvršioci krivičnih djela mogu biti fizičko lice, odgovorno i službeno lice u pravnom licu;
3. Za pojedina krivična djela propisana je kazna zatvora i do osam godina, a za većinu je zapriječen zatvor do tri godine;
4. Krivična djela su blanketnog karaktera i zaštita životne sredine ostvaruje se primjenom drugih zakona;
5. Kod svih *navedenih krivičnih djela*, može se izreći uslovna osuda sa zaštitnim nadzorom, odnosno sud može odrediti obavezu izvršiocu krivičnog djela da u određenom roku preduzme mjere koje je nadležni organ naredio; nepreduzimanje ovih mjera je fakultativni osnov za opozivanje uslovne osude.

*Može se zaključiti, da Crna Gora, kao ekološka država, kao kandidat za članstvo u Evropskoj zajednici preduzima intenzivne mjere u cilju harmonizacije svojih propisa sa propisima Evropske unije u domenu zaštite životne sredine, implementiranjem međunarodnih konvencija, preporuka, direktiva, odluka, sprovođenjem zakonske regulative Evropske unije.*

<sup>19</sup> *Ibid.*, 676.

## 5. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Koncept zaštite životne sredine danas je prihvaćen na univerzalnom i regionalnom planu. Od posebnog značaja za našu zemlju, kao državu u tranziciji, i kandidata za članstvo u Evropskoj uniji je krivičnopravna zaštita životne sredine, odnosno prihvatanje njenih standarda.

Najznačajniji međunarodni dokument u kome je detaljno regulisano pravo na životnu sredinu je Arhuska konvencija, koja propisuje ne samo zaštitu životne sredine, već i zaštitu ljudskih prava. To je dokument u kojem se prvi put uvodi na regionalnom evropskom planu koncept prava na adekvatnu životnu sredinu, pri tome posebno regulišući tri ključna elementa tog prava: pravo na ekološku informaciju; pravo na participaciju javnosti u domenu zaštite životne sredine i pravo na pristup pravosuđu. Sva ova tri elementa propisana su u Ustavu Crne Gore, u članu 23, kroz: pravo svakoga na zdravu životnu sredinu i na blagovremeno i potpuno obavješćavanje o njenom stanju; dužnost svih da čuvaju i poboljšavaju životnu sredinu i odgovornost svakog, a posebno države za čuvanje i unaprđenje životne sredine. Odredbe Arhuske konvencije nastale su kao razultat prakse Evropske unije i inspirisane su njenim zakonodavstvom. Samim tim i prilagođavanje zakonodavstva zemlje u tranziciji ovoj konvenciji predstavlja proces harmonizacije zakonodavstva sa zakonodavstvom i praksom Evropske unije. Nije sporno, da Evropska unija, državama članicama i kandidatima za članstvo postavlja određene uslove, među kojima, na vrhu ljestvice je usklađivanje nacionalnog zakonodavstva sa evropskim, u oblasti zaštite životne sredine. Pravo na adekvatnu životnu zaštitu mora da bude prihvaćeno od strane zemalja koje žele da budu uključene u evropske integracije i međunarodnu saradnju u Evropi uopšte.

Usklađenost Ustava Crne Gore kao najvišeg pravnog akta sa ključnim principima evropskih dokumenata u oblasti zaštite životne sredine, predstavlja jedan od procesa uspostavljanja adekvatnog okvira kojim se uređuje pravo na zdravu životnu sredinu.

Iz prethodnih izlaganja uočava se, da pravni značaj koji u Evropskoj uniji ima oblast životne sredine „visok nivo zaštite“, nema jasan osnov u Ustavu Crne Gore, pa je u tom smislu potrebno izvršiti izmjene i unijeti „visok nivo zaštite i unapređenja životne sredine“ kao preduslova za zdravu životnu sredinu. Na ovaj način pratili bi evropsko zakonodavstvo.

Pravo na zdravu životnu sredinu zavisi i od zakona koji uređuju ovu materiju. U Crnoj Gori, donijet je veći broj zakona kojima se uređuje zaštita životne sredine, ali bi možda bilo prihvatljivije, da se donese jedan jedinstven zakon iz ove oblasti.

Krivičnopravna zaštita životne sredine, na način kako je propisana u Krivičnom zakoniku Crne Gore, mogli bismo zaključiti, da je sveobuhvat-

na. Preuzimanjem odredaba najvažnijih konvencija, preporuka i odluka iz ove oblasti, u našem krivičnom zakonodavstvu regulisana je ova oblast, kroz propisivanje kažnjivosti za postupanje, odnosno nepostupanje, zbog kojeg dolazi do ugrožavanja životne sredine. Propisana krivična djela su blanket-nog karaktera, tako da se u svakom konkretnom slučaju mora utvrđivati da li je postupljeno suprotno odgovarajućem zakonu. Kod ovih krivičnih djela, a što je u skladu sa propisima Evropske unije i Konvencije o zaštiti životne sredine putem krivičnog prava, može se izreći uslovna osuda sa zaštitnim nadzorom, odnosno sud može odrediti obavezu izvršiocu krivičnog djela da u određenom roku preduzme mjere koje je nadležni organ naredio. Nepreduzimanje ovih mjera je fakultativni osnov za opozivanje uslovne osude.

## LISTA REFERENCI

### Bibliografske reference

1. Dašić, Dragan, Spasović, Milovan, *Evropski standardi u oblasti zaštite životne sredine s osvrtom na krivično-pravne aspekte*, Univerzitet Privredna akademija, Novi Sad 2011;
2. Gaćeša, Dragan, *Uloga bezbednosne kulture u zaštiti životne sredine u Republici Srpskoj*, Banja Luka 2008;
3. Joldžić, Vladan, *O potrebnim novinama u krivično-pravnoj zaštiti ekoloških vrednosti*, *Pravo i životna sredina*, Beograd 1997;
4. Kadrić, Š., „Zaštita životne sredine i ekološki pokreti“, *Bezbednost i društvena samozaštita* 9/90;
5. Stojanović, Zoran, *Krivično pravo*, CID, Podgorica 2008;
6. Vučković, Branko, Vučković, Vesna, *Krivično pravo Crne Gore*, FMS, Tivat 2011.

### Pravni propisi i dokumenti

1. Arhuska konvencija, usvojena 25. juna 1998. godine na IV Konferenciji „Životna sredina za Evropu“, grad Arhus, Danska;
2. *Convention on the Protection of the Environment Through Criminal Law*, Strasbourg, 4. Nov. 1998;
3. Evropska konvencija o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda, *Službeni list SCG – međunarodni ugovori*, br. 9/03;
4. Krivični zakonik, *Službeni list RCG*, br. 70/03, 47/06, i *Službeni list CG*, br. 40/08, 25/10, 32/11, 64/11 i 40/13;
5. Presude Evropskog suda za ljudska prava;
6. Rezolucija Generalne skupštine Ujedinjenih nacija, GAUN 2398 (XXII) od 3. decembra 1968. god.;
7. Stokholmska deklaracija Ujedinjenih Nacija, Dok. A konf. 48. Rev. 1/1972;
8. Ustav Crne Gore, *Službeni list CG*, br. 1/07.

*Full Professor Mladen Vukčević, LL.D.*

*Associate Professor Vesna Vučković, LL.D.*

Faculty of Law, University „Mediterranean“ in Podgorica

Faculty for Mediterranean Business Studiess in Tivat

## **ENVIRONMENTAL PROTECTION THROUGH CRIMINAL LAW - National Law Compliance With European Union Law -**

### *Summary*

The right to healthy environment is the basic human right guaranteed by the Constitution of Montenegro, which is by some formal criteria on high scale of constitution practice of states in the process of transition, and beside this it doesn't represent the same level of goals and it doesn't reach functional ensurence of realisation of these laws, according to the basic law documents of European union.

According to the European union documents, environmental protection is determined by the degree of "high level of protection", which is not clearly regulated in the Constitution of Montenegro, including the fact that Montenegro is declared as "ecological state". The level of law guarantee to healthy environment depends on legal nature of law that order this issue, but not only on legislative framework, but also on the consciousness of an individual, states and organizations that enforce these laws. Therefore it is necessary that sanctioning of an individual and of a state, in the case of environmental degradation should be prescribed clearly, respectively its protection has to be ensured, quality improved and promote measures constantly which a state has to apply in the case of its pollution incidents, also the responsibility of state that is considered responsible according European union regulations, no matter how its regulations are. Ecological politics of European union follows ecological consciousness and as a result the protection and improvement of natural environment increasingly comes first in making European union legal regulations.

Montenegro as an applicant for membership in European union undertakes measures in order to coordinate its regulations to regulations of European union which say that "high level of environmental protection" is one of the crucial legal principles.

**Key words:** *Environment; Environmental protection; Legal regulation; Penal legislation.*